

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΛΙΝΑ

Εισήγηση του Μένη Θεοδωρίδη,
υπεύθυνου για το Εργαστήρι Οπτικοακουστικής Έκφρασης
στο Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ-Εκπαίδευση και Πολιτισμός»

Κάνοντας λόγο για εκπαιδευτικά προγράμματα οπτικοακουστικής παιδείας, αναφερόμαστε σε προγράμματα που έχουν ως στόχο την ευαισθητοποίηση των μαθητών στην οπτικοακουστική έκφραση. Με κριτήριο τις θεματολογικές τους επιλογές, μπορούμε να ξεχωρίσουμε τρεις κυρίως κατευθύνσεις τέτοιων προγραμμάτων:

I. Προγράμματα αμιγούς κινηματογραφικής παιδείας (Cinema ή Film Literacy) που μπορούν

να περιλαμβάνουν ένα μόνον ή και τα δύο είδη των παρακάτω δραστηριοτήτων:

A. Παρακολούθηση και μελέτη κινηματογραφικών ταινιών.

B. Μελέτη και χρήση των εκφραστικών μέσων του κινηματογράφου σε μικρές σχολικές παραγωγές.

II. Προγράμματα Γραμματισμού στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (Media Literacy) που προσεγγίζουν με τα εργαλεία της κοινωνιολογίας τα οπτικοακουστικά προϊόντα.

- Ταξινόμηση των οπτικοακουστικών προϊόντων κατά κατηγορίες και είδη.
- Ανάλυση των χρησιμοποιούμενων κωδίκων.
- Μελέτη των τρόπων παραγωγής.
- Μελέτη των τρόπων παρουσίασης (ιδεολογικές διαστάσεις, στερεότυπα κ.λπ.).
- Μελέτη των ειδικών χαρακτηριστικών των φορέων παραγωγής και διανομής των οπτικοακουστικών προϊόντων.
- Μελέτη των ειδικών χαρακτηριστικών του εκάστοτε κοινού.
- Ταξινόμηση των οπτικοακουστικών προϊόντων κατά κατηγορίες και είδη.

III. Προγράμματα οπτικοακουστικού γραμματισμού (Audiovisual Literacy) ή, όπως τα ονομάζουμε στο Πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ-Εκπαίδευση και Πολιτισμός», προγράμματα οπτικοακουστικής παιδείας και γνωριμίας με την οπτικοακουστική έκφραση, που επιχειρούν να συνδυάσουν τόσο την κοινωνιολογική μελέτη των οπτικοακουστικών προϊόντων όσο και την εξοικείωση με το καλλιτεχνικό προϊόν κάθε οπτικοακουστικής τέχνης. Μέσα από κατάλληλα σχεδιασμένες απλές δραστηριότητες, τα παιδιά κάθε ηλικίας μπορούν να μάθουν να χρησιμοποιούν τις θεμελιώδεις παραμέτρους κάθε είδους οπτικοακουστικής έκφρασης (φωτογραφία, κινηματογράφο, κινούμενο σχέδιο, δημιουργική ηχογράφηση, video-art, computer-art κ.λπ.) και να αναγνωρίζουν τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά κάθε είδους οπτικοακουστικού προϊόντος (καλλιτεχνικά έργα, διαφημίσεις, ρεπορτάζ και ενημέρωση, τηλεοπτικές εκπομπές κ.λπ.) που καθημερινά καταναλώνουν.

Συγκεκριμένα:

- **Δραστηριότητες του τύπου «Τα εργαλεία στα χέρια των παιδιών» όπου επιδιώκεται οι μαθητές να γίνουν παραγωγοί οπτικοακουστικών προϊόντων.**

Απλές δραστηριότητες παραγωγής οπτικοακουστικού προϊόντος στο σχολείο (καταγραφή του άμεσου περιβάλλοντος με φωτογραφίες, μικρές αφηγήσεις με φωτογραφίες ή βίντεο, απλά βιντεορεπορτάζ για τη σχολική καθημερινότητα ή για το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον, ηχοσκοηνοθεσίες λογοτεχνικών κειμένων κ.λπ.) Οι δραστηριότητες αυτού του είδους αποσκοπούν στην ανάπτυξη οπτικοακουστικής συνείδησης μέσα από τη βιωματική εξοικείωση με τα εργαλεία και τις μεθόδους παραγωγής οπτικοακουστικών έργων και μηνυμάτων. Τα παιδιά θα κατανοήσουν μέσα από ποιες διαδικασίες και επιλογές κατασκευάζονται τα οπτικοακουστικά προϊόντα και θα αναπτύξουν ένα ελάχιστο μεθοδολογικό πλαίσιο ώστε, χωρίς τους δισταγμούς του τεχνολογικά αδαούς, να επιχειρούν κριτική ανάλυση των οπτικοακουστικών προϊόντων που άλλοι παραγωγοί-δημιουργοί μέσα από παρόμοιες διαδικασίες κατασκευάζουν. Παράλληλα, η πρακτική τους εμπλοκή σε τέτοιες δραστηριότητες, ενθαρρύνει την αναζήτηση νέων, εναλλακτικών μορφών έκφρασης που μπορούν να πραγματοποιηθούν χάρη στη **μη συμβατική** χρήση των ήδη γνωστών ή των νέων οπτικοακουστικών εργαλείων.

Επίσης:

- **Δραστηριότητες του τύπου «Μελέτη του έτοιμου οπτικοακουστικού προϊόντος»**

Απλές δραστηριότητες μελέτης οπτικοακουστικών έργων και ανάπτυξης κριτικού λόγου (εκδηλώσεις με προβολή επιλεγμένων ταινιών για παιδιά και νέους, εργασίες πάνω στις ταινίες αυτές, εργασίες πάνω σε επιλεγμένα αποσπάσματα τηλεοπτικών εκπομπών, συγκρίσεις κινηματογραφικών μεταφορών από λογοτεχνικά έργα, διακειμενικές συγκρίσεις κ.λπ.) Οι δραστηριότητες αυτού του είδους αποσκοπούν αφενός στην ανάπτυξη δεξιοτήτων παρατήρησης, μελέτης, ταξινόμησης και κριτικής ανάλυσης των οπτικοακουστικών προϊόντων, αλλά κυρίως στη δημιουργία προϋποθέσεων ώστε τα παιδιά να βρεθούν σε σχέση «εξουσίας» πάνω στο οπτικοακουστικό έργο, κάτι που σπάνια τους δίνεται η ευκαιρία να επιχειρήσουν. Το ίδιο έργο δηλαδή που όταν καταναλώνουν απολαμβάνουν (διασκεδάζουν, συγκινούνται, φοβούνται κ.λπ.), μπορούν να το μελετήσουν, να χρονομετρήσουν τις διάρκειες των πλάνων του, να ταξινομήσουν το είδος των συγκρούσεων που παρουσιάζει, να το συγκρίνουν με κάποιο άλλο ανάλογο έργο κ.λπ. διαπιστώνοντας τις κατασκευαστικές του ιδιαιτερότητες, αρετές και ατέλειες.

Με άλλα λόγια, συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις περιοχές οπτικοακουστικής παιδείας που θα πρέπει ισότιμα να καλύπτονται σε τέτοιου είδους προγράμματα:

- Δραστηριότητες παραγωγής (από τα παιδιά) καλλιτεχνικής -εν δυνάμει- οπτικοακουστικής έκφρασης (μικρές φωτο-αφηγήσεις, βίντεο-αφηγήσεις, ντοκιμαντέρ, μη αφηγηματικές συνθέσεις, κινούμενο σχέδιο κ.λπ.).

- Δραστηριότητες παραγωγής (από τα παιδιά) οπτικοακουστικών προϊόντων που ανήκουν στο χώρο των ΜΜΕ (ρεπορτάζ, καταγραφές, συνεντεύξεις, διαφημιστικά κ.λπ.).
- Δραστηριότητες μελέτης και κριτικής ανάλυσης σημαντικών έργων καλλιτεχνικής οπτικοακουστικής έκφρασης (κινηματογράφος, φωτογραφία, κινούμενο σχέδιο κ.λπ.).
- Δραστηριότητες μελέτης και κριτικής ανάλυσης έτοιμων οπτικοακουστικών προϊόντων από το χώρο των ΜΜΕ (ρεπορτάζ, διαφημίσεις, αρθρογραφία κ.λπ.).

Όλες αυτές οι δραστηριότητες είναι απολύτως συμβατές με την σημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα, καθώς η σχετική ρητορική (για εκδηλώσεις πολιτισμού, για συνθετικές εργασίες κοινωνικού προβληματισμού – projects κ.λπ.) συχνά πλέον διατυπώνεται από τους ίδιους τους αρμόδιους φορείς του Υπουργείου Παιδείας (ΥΠΕΠΘ). Θα πρέπει βέβαια στα Προγράμματα Σπουδών της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης να κατοχυρωθούν θεσμικά προϋποθέσεις όπως οι ώρες πολιτισμού, η συστηματική πρόβλεψη και καθιέρωση ορισμένων ωρών για δημιουργικές συνθετικές εργασίες–projects κ.λπ. Πρόκειται όμως για καινοτομίες ώριμες, όπως φαίνεται από την καθιέρωση της ευέλικτης ζώνης σε πολλά σχολεία και τη διευρυνόμενη λογική της διαθεματικότητας.

Με απλές δραστηριότητες οπτικοακουστικής παιδείας όπως αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω, η οπτικοακουστική έκφραση μπορεί να διαποτίσει τη σχολική καθημερινότητα, όχι ως ένα ξεχωριστό μάθημα, αλλά ως νοοτροπία και τρόπος δουλειάς που εύκολα συνδυάζεται και πλαισιώνει το περιεχόμενο των περισσότερων γνωστικών αντικειμένων. Αυτή η οπτικοακουστική πλαισίωση των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων του Προγράμματος Σπουδών, δεν μπορεί να προκύψει από γραμμικές συνδέσεις της διδακτέας ύλης με οπτικοακουστικά βοηθήματα (όπου -για παράδειγμα- μια ταινία ή ένα τηλεοπτικό ρεπορτάζ θα έδιναν απλώς την αφορμή στο δάσκαλο για να προχωρήσει σε μια συμβατική διδασκαλία). Για να συμβάλει ουσιαστικά στην οπτικοακουστική παιδεία των μαθητών και να αποτελέσει καινοτομική παρέμβαση στην εκπαιδευτική διαδικασία, θα πρέπει να συνδυαστεί με τη λογική των ομαδικών, δημιουργικών εργασιών όπου, μια-δυο φορές κάθε χρόνο, οι μαθητές θα μελετούν μια σειρά από επιλεγμένα οπτικοακουστικά προϊόντα σχετικά με κάποιο θέμα, θα πραγματοποιούν τη δική τους έρευνα ανατρέχοντας σε πηγές σχετικά με το θέμα αυτό και, στη συνέχεια, θα διατυπώνουν το δικό τους οπτικοακουστικό λόγο σύμφωνα με τη δική τους οπτικοακουστική αισθητική.

Για την ολοκληρωμένη εφαρμογή τέτοιων καινοτομιών θα πρέπει να προβλεφθεί αφενός συστηματική και συνοπτική επιμόρφωση στα θέματα της οπτικοακουστικής παιδείας, των εκπαιδευτικών που ήδη υπηρετούν στην Πρωτοβάθμια και στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αφετέρου καθιέρωση αντίστοιχων μαθημάτων οπτικοακουστικής παιδείας στα Παιδαγωγικά Τμήματα του Πανεπιστημίου και στις λεγόμενες καθηγητικές σχολές. Έτσι οι εκπαιδευτικοί θα εξοικειωθούν με τις θεμελιώδεις έννοιες της οπτικοακουστικής έκφρασης και θα καθοδηγηθούν ως προς την εφαρμογή απλών δραστηριοτήτων που προβλέπουν τη χρήση οπτικοακουστικών εργαλείων **κυρίως από τους μαθητές** με διάφορες αφορμές και την αξιοποίηση των οπτικοακουστικών έργων στην καθημερινή σχολική πράξη.

Στην ίδια κατεύθυνση, ο θεσμός των φεστιβάλ κινηματογραφικών ταινιών για παιδιά και νέους, στο πρότυπο του γνωστού Φεστιβάλ Ολυμπίας, θα μπορούσε να αποτελεί ετήσιο γεγονός σε πολλές πόλεις της Ελλάδος ώστε οι μαθητές να εκτίθενται σε εναλλακτικούς τρόπους κινηματογραφικής έκφρασης πέραν από αυτούς που συνήθως παρέχονται μέσα από τις κυρίαρχες παραγωγές που διακινούν οι μεγάλοι διανομείς. Θα πρέπει ακόμα να δημιουργηθεί βήμα για προβολή μικρών μαθητικών οπτικοακουστικών παραγωγών, είτε στην τηλεόραση είτε σε ειδικές φεστιβαλικές εκδηλώσεις κατά το πρότυπο του Φεστιβάλ «KAMERA ZIZANIO» ή, παλιότερα, του προγράμματος «ΠΑΜΕ ΣΙΝΕΜΑ;».

Τέτοιου είδους θεσμικές πρωτοβουλίες δεν αποτελούν μονάχα προτάσεις για την αναβάθμιση της κινηματογραφικής παιδείας στον τόπο μας, αλλά μαζί με τις προηγούμενες, συμβάλλουν στη σταδιακή ανάπτυξη μιας υψηλού επιπέδου οπτικοακουστικής συνείδησης έτσι ώστε η οποιαδήποτε τηλεοπτική ευτέλεια ή χυδαιότητα να μην αποτελεί παρά έναν ασήμαντο πολτό δίπλα σε μια συγκροτημένη οπτικοακουστική κουλτούρα κριτικά σκεπτόμενων πολιτών, οι οποίοι με τις επιλογές τους θα καθορίζουν τη συνολική πορεία της τηλεοπτικής παραγωγής.

*